

KVALITETNO UDOMITELJSTVO DJECE I ODRASLIH OSOBA IZ PERSPEKTIVE UDOMITELJA NA PODRUČJU BARANJE

SAŽETAK

Ciljevi istraživanja bili su utvrditi razlike između udomitelja djece i odraslih osoba s obzirom na sociodemografska obilježja, iskustvo udomljavanja, spremnost udomljavanja djece/odraslih osoba sa specifičnim karakteristikama, informiranost i educiranost o udomiteljstvu, socijalnu podršku u životnom okruženju, potrebe i ostvarene oblike materijalne pomoći, zadovoljstvo životom u lokalnoj zajednici, poteškoće s kojima se suočavaju udomitelji te zadovoljstvo sa sobom kao udomiteljem. Istraživanje se provodilo na području Baranje na uzorku od ukupno 60 udomitelja za djecu i 21 udomitelja za odrasle osobe. Rezultati istraživanja upućuju na to da se ove dvije skupine udomitelja ne razlikuju s obzirom na sociodemografska obilježja osim u razini obrazovanja (udomitelji djece su obrazovaniji). Između ostalog, razlike se očituju u učestalosti kontakata udomitelja i CZSS-a te u općim poteškoćama s kojima se suočavaju u obavljanju udomiteljstva. Udomitelji za djecu iskazuju statistički značajno manje općih poteškoća u obavljanju udomiteljstva od udomitelja za odrasle osobe dok oni iskazuju više zadovoljstva sa sobom kao udomiteljem za razliku od udomitelja za djecu.¹

¹ Mr. sc. Nives Savanović, socijalna radnica, e-mail: nivessav@gmail.com.

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: ožujak, 2010.
Prihvaćeno: svibanj, 2010.
UDK: 364.65-058.866

Nives Savanović¹
Centar za socijalnu skrb
Beli Manastir

Ključne riječi:
udomiteljstvo, udomitelji
djece, udomitelji odraslih.

Implikacije istraživanja odnose se na širenje spoznaja o udomljavanju djece i odraslih osoba s naglaskom na udomiteljstvo za odrasle osobe jer su istraživanja na području udomljavanja odraslih osoba rjeđa, a bila bi značajna pomoć u praktičnom djelovanju na razini poboljšanja kvalitete skrbi i brige o odraslim osobama.

RAZVOJ UDOMITELJSTVA ZA DJECU I ODRASLE OSOBE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj ima dugu tradiciju, no nije se sustavno istraživalo te ne postoje značajni pokazatelji koji bi pratili razvoj udomiteljstva.

Udomiteljstvo za djecu prvi put se spominje u Zakonu o prisilnom odgoju nedoraslih iz 1902. godine i tada se nazivao obiteljski smještaj. Iste godine pojavljuju se i prve udomiteljske obitelji u Mraclinu pokraj Velike Gorice. Jedan od istaknutijih pojedinaca iz tog razdoblja koji se zalagao za pitanja djece i aktivno sudjelovao u organiziranju različitih intervencija socijalne skrbi bio je dr. Josip Šilović. Nakon Prvoga svjetskog rata predlagao je osnivanje dječjih kolonija u selima u čijoj je blizini postojala škola i liječnik (Šilović, 1917., prema Branica, 2005.).

Nakon Drugoga svjetskog rata javlja se problem zbrinjavanja djece i mladih koji su postali siročad (mnoga djeca i mladi ostali su bez roditelja i skrbnika u razorenim mjestima i naseljima). U tom razdoblju pojačana je državna intervencija u području skrbi i brige o djeci te se otvara veći broj ustanova za djecu i mlade prvenstveno za pomoć ratnoj siročadi. Udomiteljstvo i dalje egzistira, no ne postoje sustavni podaci koji prate stanje i njegov razvoj u tom razdoblju. (Petešić, 1990., prema Branica, 2005.).

Krajem 80-ih i početkom 90-ih godina XX. stoljeća stručna i znanstvena zajednica u RH prepoznala je potencijale i prednosti udomiteljskog smještaja korisnika. U tu svrhu organiziran je prvi tečaj iz područja socijalnog rada na temu »Specijalizirani smještaj u drugu obitelj kao alternativa institucijskom smještaju«, pri Interuniverzitetskom centru za poslijediplomske studije u Dubrovniku.

Daljnji razvoj i inicijative na području udomiteljstva zaustavio je Domovinski rat u Hrvatskoj tijekom 90-ih godina XX. stoljeća čije su posljedice bile materijalna razaranja, gospodarske štete, velik broj ljudskih gubitaka te isto tako i problemi zbrinjavanja izbjegle i prognane djece i odraslih osoba, traumatska iskustva i sl. Nesumnjivo je da je ključni dokument u ovom razdoblju bio Zakon o socijalnoj skrbi koji je usvojen 1997. godine, a stupio na snagu početkom 1998. godine koji se smatra početkom decentralizacije sustava socijalne pomoći i skrbi. Navedeni zakon otvorio je i proširio mogućnosti djelovanja privatnih i nevladinih organizacija u socijalnom sektoru koje su pridonijele deinstitucionalizaciji socijalne skrbi. Danas zakonsku osnovu izdvajanja djece i njihovog zbrinjavanja u Republici

Hrvatskoj čini Obiteljski zakon i Zakon o socijalnoj skrbi. Tijekom 2003. godine su izmjene i u jednom i drugom zakonu išle u prilog djelotvornijoj skrbi o djeci, npr. Zakon o socijalnoj skrbi omogućio je osnivanje domova obiteljskog tipa te detaljnije razrađen smještaj u udomiteljske obitelji kroz donošenje pravilnika o uvjetima za obavljanje udomiteljstva i postupku za odobravanje, obnavljanje i oduzimanje dozvole za obavljanje udomiteljstva iz 2004. godine. Od 01.10.2007. godine stupio je na snagu Zakon o udomiteljstvu koji po prvi put zasebno regulira područje udomiteljstva. Njegove odredbe najvećim se dijelom odnose na udomiteljske obitelji od uvjeta koje iste moraju ispunjavati da bi obavljale poslove udomiteljstva, postupka za izdavanje dozvole, njihove uloge i obveze u udomiteljstvu te kao novina visina naknade za pruženu skrb i uloženi trud u svakodnevnom zbrinjavanju korisnika.

U posljednjih nekoliko godina provedeno je i nekoliko istraživanja o skrbi za djecu, kao što je projekt »Mogućnost unapređivanja skrbi za djecu u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima od 1999. - 2003.godine« koji je u suradnji sa Ministarstvom rada i socijalne skrbi proveo Studijski centar socijalnog rada. UNICEF kao međunarodna organizacija svojim projektima također daje velik doprinos u promicanju i unapređenju udomiteljstva na području Hrvatske. Deklaracija o udomiteljstvu koju su 2001. godine donijeli sudionici savjetovanja »Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj na početku novog tisućljeća« predstavljao je temeljni dokument za predlaganje promjena propisa koji trenutno reguliraju područje udomiteljstva djece u Republici Hrvatskoj odnosno za kreiranje prijedloga potpuno novoga Zakona o udomiteljstvu.

Zakon o udomiteljstvu donosi strožije uvjete, ali bolju materijalnu potporu za udomitelje te bi trebao biti samo jedna stepenica više u postupku razvoja i unapređenja udomiteljstva i statusa udomitelja.

Za razliku od udomiteljstva za djecu, istraživanja i službeni pokazatelji o razvoju **udomiteljstva za odrasle osobe** ne postoje. Opće je poznata problematika skrbi starijih osoba: porast broja osoba u stanju socijalno zaštitne potrebe, transformacija obiteljske strukture, popunjenost i nedostatnost kapaciteta u domovima za odrasle osobe. Sve to upućuje na zaključak da je potrebno angažirati dodatne resurse odnosno osigurati alternative institucionalnom smještaju odraslih osoba koje će isto tako moći pružiti adekvatnu i stručnu skrb i brigu odraslih osoba. Ranije opisana situacija istovjetna je i u Hrvatskoj gdje u posljednjih nekoliko godina postoji sve više primjera izvaninstitucijskih oblika skrbi za odrasle osobe osim udomiteljstva. Jedan od takvih primjera je i dnevni boravak za starije osobe koji djeluje u sklopu domova za starije i nemoćne osobe. Korisnici dolaze u boravak radnim danima, dok vikende i blagdane provode sa članovima svoje obitelji.

Jedan od novijih primjera izvaninstitucijskog oblika smještaja su i gerontološki centri u Zagrebu. Oni predstavljaju multifunkcijske centre neposredne skrbi za starije i nemoćne osobe u lokalnoj zajednici gdje je njihovo prebivalište te su infrastrukuralno povezani s domovima za starije osobe. Omogućuju starijim osobama ostanak u vlastitom domu i pružaju usluge: socijalne, psihološke (okupacijska i radna terapija), savjetovački rad i zdravstvena

preventiva, dnevni boravak za starije, dostava obroka u kući, tehnička pomoć (organiziranje prijevoza, pomoć u ispunjavanju formulara i sl.), kulturno zabavne i rekreacijske usluge (plesne, pjevačke, radionice starijih sa starijima i sl.). Program gerontoloških centara provodi se od 2004. godine u tri zagrebačka doma za starije i nemoćne osobe².

U posljednjih nekoliko godina sve je više nevladinih organizacija koje se bave djelatnošću socijalne skrbi. U tom kontekstu kao osnivači ustanova socijalne skrbi (najčešće su to ustanove za pomoć i njegu u kući) javljaju se udruge čija je osnovna djelatnost pružanje pomoći u kući osobama starije životne dobi, dostava kuhanih obroka, animacijske i savjetodavne usluge.

Izvaninstitucija danas u RH zauzima važno mjesto u socijalnoj skrbi djece i odraslih osoba s konačnim i jasnim ciljem podizanja kvalitete usluga za osobe u stanju socijalno zaštitne potrebe. Proces deinstitucionalizacije je dugoročan i takav model zbrinjavanja uključuje niz popratnih elemenata kao što je veća suradnja državnog i civilnog sektora u sferi pružanja skrbi izvan vlastite obitelji, reforma javnih ustanova sa ciljem povećanja kvalitete skrbi, preobrazba odgojno-obrazovnog i zdravstvenog sustava u svrhu pružanja adekvatnijih usluga, osnivanje stručnih službi podrške u lokalnoj zajednici i sl.

Udomiteljstvo u Baranji ima dugu tradiciju, a podaci o osobama u stanju socijalno zaštitne potrebe vode se od 1957. godine u matičnim knjigama CZSS-a Beli Manastir te od tada postoje i prvi podaci o broju udomiteljskih obitelji na navedenom području. Razvojni put udomiteljstva u Baranji koji je doveo do današnjeg relativno velikog broja udomiteljskih obitelji bio je povod ovog znanstveno istraživačkog rada.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je stjecanje uvida u obilježja, iskustva, eventualne razlike udomitelja za djecu i udomitelja za odrasle osobe na području Baranje te povezanost između zadovoljstva životom u lokalnoj zajednici, poteškoća u udomljavanju i zadovoljstva udomitelja sa sobom kao udomiteljem. U skladu s ciljem istraživanja definirani su sljedeći istraživački problemi:

1. Utvrditi koje su razlike između udomitelja za djecu i udomitelja za odrasle osobe u s obzirom na: sociodemografska obilježja, iskustvo udomljavanja, spremnost udomljavanja djece/odraslih osoba sa specifičnim karakteristikama, informiranost i educiranost o udomiteljstvu, socijalnu podršku u životnom okruženju, potrebe i ostvarene oblike materijalne pomoći, zadovoljstvo životom u lokalnoj zajednici, poteškoće s kojima se suočavaju udomitelji i zadovoljstvo sa sobom kao udomiteljem .

2. Utvrditi kakva je povezanost između zadovoljstva životom u lokalnoj zaje-

² Prema novijim podacima projekt gerontoloških centara organiziran je na ukupno devet lokacija u Zagrebu pri domovima za starije i nemoćne osobe. (<http://www.zagreb.hr/default.aspx?id=5630>).

dnici, poteškoća s kojima se suočavaju udomitelji i njihovog zadovoljstva sa sobom kao udomiteljem.

Prema navedenom istraživačkom cilju i problemima postavljene su sljedeće hipoteze:

H1. Ne postoje statistički značajne razlike u iskustvu udomljavanja udomitelja za djecu i udomitelja za odrasle osobe s obzirom na sociodemografska obilježja, iskustvo udomljavanja, spremnost udomljavanja djece/odraslih osoba sa specifičnim karakteristikama, informiranosti i educiranosti o udomiteljstvu, socijalnoj podršci u životnom okruženju, potrebama i ostvarenim oblicima materijalne pomoći, zadovoljstvu životom u lokalnoj zajednici, poteškoćama s kojima se suočavaju udomitelji i zadovoljstvu sa sobom kao udomiteljem.

H2. Postoji statistički značajna povezanost između zadovoljstva životom u lokalnoj zajednici, poteškoća s kojima se suočavaju udomitelji i njihovog zadovoljstva sa sobom kao udomiteljem. Udomitelji koji su zadovoljni životom u lokalnoj zajednici i koji se suočavaju s manje poteškoća u obnašanju udomiteljstva biti će zadovoljniji sa sobom kao udomiteljima.

METODOLOGIJA

ISPITANICI

U istraživanju je sudjelovao 81 udomitelj odnosno 60 udomitelja za djecu i 21 udomitelj za odrasle osobe. U istraživanje su bili uključeni svi udomitelji za djecu i odrasle osobe koji su se u razdoblju istraživanja od mjeseca srpnja do listopada 2007. godine nalazili u bazi podataka CZSS-a Beli Manastir.

INSTRUMENTARIJ

Za potrebe istraživanja priređen je opsežan instrumentarij koji se sastojao iz većeg broja upitnika i skala koji su preuzeti iz istraživanja za potrebe UNICEF-a³ i prilagođeni za potrebe ovog istraživanja:

- upitnik za procjenu dosadašnjih iskustva udomiteljstva za djecu/odrasle osobe
- skala procjene spremnosti udomitelja da postane udomiteljem djeteta/odrasle osobe određenih obilježja
- skala zadovoljstva životom u zajednici
- upitnik za procjenu socijalne podrške
- upitnik za procjenu potrebnih i korištenih oblika pomoći
- upitnik za procjenu informiranosti i educiranosti udomitelja.

³ Zahvaljujem dr. sc. Maji Laklija na ustupljenim instrumentima za potrebe ovog istraživanja.

OBRADA PODATAKA

Podaci su obrađeni uz pomoću SPSS/PC programskog paketa. Od statističkih testova koristili su se neparametrijski testovi kao χ^2 test te parametrijski postupci kao t-test i korelacijska analiza. Pri utvrđivanju metrijskih karakteristika pojedinih instrumenata koristila se faktorska i diskriminacijska analiza.

REZULTATI I RASPRAVA

SOCIODEMOGRAFSKA OBILJEŽJA UDOMITELJA

Sociodemografska obilježja udomitelja djece i odraslih osoba analizirana su s obzirom na spol, dob, visinu prihoda i veličinu stambenog prostora, cjelovitost obitelji i bračni status, materijalni, obrazovni i radni status.

Rezultati su pokazali da se udomitelji iz oba subuzorka ne razlikuju u sljedećim sociodemografskim obilježjima - spol, dob, visina prihoda i veličina stambenog prostora, cjelovitost obitelji i bračni status, materijalni i radni status. I u jednoj i u drugoj grupi udomitelja približno 2/3 sudionika su žene. Ovakav rezultat upućuje na to da su žene u prosjeku spremnije baviti se udomiteljstvom, a jedan od razloga je i činjenica da je na području Baranje još uvijek veći broj stanovnika nezaposlen od kojeg je većina žena.

Udomitelji djece i udomitelji odraslih ne razlikuju se niti s obzirom na prosječnu dob koja je 50 godina. Navedeno razdoblje života u tzv. srednjim godinama pokazao se u ovom istraživanju tipičnim za donošenje odluke o bavljenju udomiteljstvom za sadašnje udomitelje za djecu i odrasle osobe na području Baranje.

Sukladno rezultatima istraživanja vidljivo je da nema razlike u visini prihoda između udomitelja za djecu i udomitelja za odrasle osobe. Prosječni mjesečni prihod udomitelja za djecu je 3693,05 kuna, a 3564,30 je kod udomitelja odraslih osoba. Nadalje, ne postoje razlike niti u veličini stambenog prostora odnosno udomitelji za djecu i odrasle osobe prosječno žive u kući ili stanu površine od oko 100m².

Udomitelji za djecu i odrasle osobe većinom su dvočlane obitelji odnosno supružnici što su pokazali rezultati razlike udomitelja s obzirom na bračni status. Udomitelji za odrasle osobe nisu većinom samo supružnici, već ih je gotovo polovica ispitanika u statusu nevjenčanih, udovaca ili razvedenih (46,6%) za razliku od udomitelja za djecu gdje su gotovo svi ispitanici u bračnoj zajednici (74,6%), a onih koji to nisu je tek 25,4%.

Većina udomitelja na području Baranje nema stalnog zaposlenja ili su u statusu nezaposlene osobe. S obzirom na ovo obilježje, nema značajne razlike između skupina udomitelja. Uglavnom se prihodi u obitelji odnose na mirovine nekih od članova udomiteljske obitelji, povremenog rada ili rada u poljoprivredi. Ovo istraživanje pokazalo je da se najčešće žene bave udomiteljstvom odnosno preuzimaju na sebe većinu odgovornosti u dijelu skrbi i

brige o udomljenoj osobi, da su kućanice i nezaposlene dok su njihovi supružnici u statusu zaposlene osobe.

Razlike se očituju jedino s obzirom na razinu obrazovanja. Stupanj obrazovanja udomitelja za odrasle osobe je niži (53,4% udomitelja odraslih osoba je bez škole ili s osnovnom školom) u odnosu na udomitelje djece. Za razliku od udomitelja odraslih osoba udomitelji djece su u prosjeku višeg stupnja obrazovanja sa završenom srednjom/višom ili visokom školom (71,2%) što rezultira njihovom većom sposobnosti u davanju usluga primjerenih djetetovoj osobnosti i zahtjevima

ISKUSTVO UDOMLJAVANJA

Analiza dobivenih rezultata o iskustvu u udomljavanju djece i odraslih osoba upućuje na određene sličnosti i razlike. Sličnosti su vidljive u dobivanju dozvole gdje je u 2005. godini izdano najviše dozvola za obavljanje udomiteljstva (u prosjeku 61%). Nadalje, udomitelji za djecu i odrasle osobe uglavnom su u gotovo istom postotku (62% udomitelji za odrasle osobe i 57,2% udomitelji djece) upoznati s planom što će se dogoditi s udomljenom osobom nakon prekida udomiteljstva, gotovo su se identično izjasnili da informacije o udomljenoj osobi dobivaju nakon smještaja, a u visokom postotku (95% udomitelji za odrasle osobe i 84,6% udomitelji djece) izražavaju zadovoljstvo suradnjom s CZSS-om. Motivi za udomljavanje (kao poseban aspekt iskustva u udomljavanju) uglavnom su slični s jednom uočljivom razlikom. Udomiteljima za djecu nije bila važna u trenutku donošenja odluke o udomljavanju djece mjesečna zarada dok je udomiteljima za odrasle osobe isto bilo jedno od najvažnijih odluka zašto su se odlučili udomljavati odrasle osobe. Ovdje se može povući paralela s drugim istraživanjima koja su pokazala da materijalna dobit nije bila jedan od glavnih motiva za udomljavanje djece te da se vrlo nizak postotak udomitelja za djecu koja su sudjelovala u istraživanju izjasnio da su dodatne financije bile jedan od motiva za udomljavanje djece. (Mollin, 1994., prema Whiting i Huber, 2007.).

Razlike se nadalje očituju:

- u broju udomljenih osoba gdje je u nekim udomiteljskim obiteljima za odrasle osobe veći broj udomljenih osoba nego što je Zakonom o udomiteljstvu (NN, br.79/2007) propisano (ukupno četvero odraslih osoba) za razliku od udomitelja za djecu gdje broj ne odstupa od zakonskih okvira (do troje djece)
- u godini prvog udomljavanja gdje je vidljivo da udomljavanje djece ima dužu tradiciju od udomiteljstva za odrasle osobe (prvi podaci o udomljavanju djece spominju se od 1961. godine, a za odrasle osobe od 1970. godine)
- u stupanju u kontakt s udomljenom osobom prije smještaja u obitelj gdje udomitelji za odrasle osobe češće stupaju u kontakt s budućim korisnikom (72,9%) za razliku od udomitelja djece kod kojih je isto rjeđe (52,35%)
- u planiranoj duljini boravka udomljene osobe u obitelji gdje je smještaj odraslih uglavnom trajan dok je smještaj djeteta u udomiteljsku obitelj u većini slučajeva privremen

- u učestalosti kontakata udomitelja i CZSS-a - udomitelji djece često traže pomoć
- CZSS zbog nastalih problema, a udomitelji odraslih osoba povremeno traže intervenciju CZSS-a.

Spremnost udomljavanja djece/odraslih osoba sa specifičnim karakteristikama

Rezultati istraživanja koji se odnose na spremnosti udomitelja na udomljavanje djece/odraslih osoba sa specifičnim karakteristikama upućuju da ne postoje statistički značajne razlike. Naime, udomitelji djece i odraslih osoba podjednako su se izjasnili da im nisu toliko važna neka socio-demografska obilježja (npr. dob, spol, nacionalnost i dr.) u postupku udomljavanja. Važne su im karakterne osobine djeteta/odrasle osobe i obilježja njihove socijalne okoline prije smještaja u udomiteljsku obitelj. Također, udomitelji djece/odraslih osoba većinom uopće nisu spremni udomiti osobu s poteškoćama u psihofizičkom razvoju (npr. osobe s kombiniranim smetnjama u razvoju ili one s težim trajnim oštećenjima zdravlja).

IZVORI INFORMIRANJA O UDOMITELJSTVU I EDUKACIJA UDOMITELJA

Analiza statističkih podataka o načinu informiranja udomitelja o problematici udomljavanja i edukaciji ukazala je na to da ne postoje statistički značajne razlike. Najprikladniji izvori informiranja za udomitelje odraslih osoba o svim aspektima i potrebama skrbi o odrasloj osobi jesu: televizija (81%) i novine (66,7%), a najmanje se informiraju o udomiteljstvu putem brošura i promotivnog materijala (95,2%). Zabrinjavajući je podatak da se udomitelji za odrasle osobe gotovo uopće ne koriste uslugama Interneta radi dobivanja dodatnih informacija o potrebama odraslih osoba i kako ih što uspješnije realizirati (81%). Primjerene i potrebne informacije o problematici djece za koju je potrebno osigurati skrb izvan vlastite obitelji udomitelji za djecu u većini slučajeva saznaju putem televizije (66,1%), a najmanje koriste internet kao izvor informacija o istome (22%). Gotovo uopće ne koriste radio kao sredstvo informiranja (74,6%). U manjem omjeru se o udomljavanju djece informiraju putem brošura, promotivnog materijala (27,1%) zatim novina i tjednika.

Sumirajući rezultate analize podataka o edukaciji udomitelji za djecu i odrasle osobe vrlo se slično izjašnjavaju po pitanju koristi od edukacije te udomitelji djece u postotku od 58,6%, a udomitelji za odrasle u postotku od 61,9% smatraju da im je uglavnom pomogla u bavljenju udomiteljstvom.

SOCIJALNA PODRŠKA

Rezultati analize vezane uz socijalnu podršku udomitelja djece i odraslih osoba u njihovom okruženju pokazali su da se oba subuzorka rijetko obraćaju za pomoć ili podršku nevladinim organizacijama (74,5% udomitelji za djecu i 78,9% udomitelji za odrasle osobe), a najčešće članovima uže obitelji (90% udomitelji za djecu i 82,4% udomitelji za odrasle osobe).

VRSTE I OSTVARENI OBLICI MATERIJALNE POMOĆI

Analiza rezultata koja se odnosila na vrste i ostvarene oblike materijalnih pomoći rezultirala je podatkom da udomitelji najvećim dijelom primaju mjesečnu naknadu za udomljavanje osobe (70,2% udomitelji djece i 85,7% udomitelji za odrasle osobe). Razlike se očituju u savjetodavnoj pomoći stručnjaka koju udomitelji za odrasle osobe ostvaruju u većem opsegu te u priznavanju prava na jednokratnu novčanu pomoć koju udomitelji za djecu ostvaruju češće.

ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM U ZAJEDNICI

Rezultati analize varijance potvrdili su da ne postoje statistički značajne razlike između udomitelja za djecu i odrasle osobe niti u jednoj dimenziji zadovoljstva životom u zajednici (Tablica 1.).

Tablica 1.

Usporedba razlika između udomitelja djece i udomitelja odraslih osoba u zadovoljstvu pojedinim dimenzijama života u zajednici

Faktor	Udomitelj	N	M	SD	t	P
Zadovoljstvo s civilnim aktivizmom u zajednici	udomitelj za djecu	56	10,08	2,36	-1,12	0,264
	udomitelj za odrasle	20	10,75	1,91		
Zadovoljstvo osobnim životom	udomitelj za djecu	59	11,94	1,99	1,077	0,280
	udomitelj za odrasle	21	11,42	1,66		
Zadovoljstvo međugrupnim odnosima u zajednici	udomitelj za djecu	58	9,51	1,62	0,597	0,552
	udomitelj za odrasle	21	9,28	1,18		
Zadovoljstvo kvalitetom socijalnog okruženja	udomitelj za djecu	58	4,89	1,02	-1,77	0,080
	udomitelj za odrasle	21	5,33	0,79		

S druge strane udomitelji za djecu iskazuju statistički značajno manje općih poteškoća u obavljanju udomiteljstva (M=13,71) od udomitelja za odrasle osobe (M=17,14). Istodobno ne postoje razlike u razini poteškoća u suradnji sa socijalnim radnicima između udomitelja za djecu i odrasle osobe (t=0,49; p=0,624) što je vidljivo iz Tablice 2.

Tablica 2.

Testiranje razlika u poteškoćama s kojima se suočavaju udomitelji djece i udomitelji odraslih osoba

	Udomitelj	N	M	SD	t	P
Opće poteškoće sa kojima se udomitelji suočavaju	udomitelj za djecu	59	13,71	3,67	-3,497	0,001
	udomitelj za odrasle	21	17,14	4,36		
Poteškoće sa socijalnim radnicima	udomitelj za djecu	58	5,96	2,30	0,493	0,624
	udomitelj za odrasle	21	5,66	2,57		

U daljnjem prikazu sažetka znanstveno istraživačkog rada prikazat će se postupak i rezultati faktorske analize za upitnik zadovoljstvo sa sobom kao udomiteljem jer je konstruiran samo za potrebe dijela kvantitativne metodologije ovog rada.

ZADOVOLJSTVO SOBOM KAO UDOMITELJEM

Upitnik zadovoljstvo sobom kao udomiteljem sastojao se od sedam tvrdnji koje opisuju sposobnosti, kvalitetu, trud, zalaganje udomitelja u dosadašnjem radu, educiranost i uspostavljeni odnos s udomljenim osobama. Analiza odgovora ukazala je da je najveći broj udomitelja uglavnom zadovoljno (46,3%) ili u potpunosti zadovoljno (31,3%) vlastitim trudom i zalaganjem za što uspješnijem obavljanju udomiteljstva i uglavnom su zadovoljni sa uspostavljenim odnosom sa udomljenom osobom i kvalitetom usluga. Sa svojom sposobnošću da prepoznaju specifične poteškoće udomljene osobe najveći broj sudionika ovog istraživanja je niti zadovoljan niti nezadovoljan (48,8%). Zanimljivo je da udomitelji ne izražavaju nezadovoljstvo sa sobom kao udomiteljem što se utvrdilo po niskim postocima u rubrikama uopće nisam zadovoljan i uglavnom nisam zadovoljan (raspon odgovora kretao se u postotku od 0% do 3,8%). Ovakvi rezultati upućuju na relativno dobro samopouzdanje udomitelja u sebe kao udomitelja.

Ipak, razlike u zadovoljstvu sobom kao udomiteljem između udomitelja djece i odraslih, pokazale su se statistički značajne. Udomitelji za djecu iskazuju manje zadovoljstva sa sobom kao udomiteljem u odnosu na udomitelje odraslih osoba. Drugim riječima, udomitelji za odrasle osobe su zadovoljniji sa svojim dosadašnjim radom, sposobnostima i kompetentnosti za obavljanje udomiteljstva za razliku od udomitelja djece (Tablica 3.).

Tablica 3.

Testiranje razlika udomitelja djece i udomitelja odraslih osoba u zadovoljstvu sobom kao udomiteljem

	Udomitelj	N	M	SD	t	P
Zadovoljstvo sobom kao udomiteljem	udomitelj za djecu	59	25,45	4,47	-2,263	,026
	udomitelj za odrasle	21	27,95	3,90		

KORELACIJSKA ANALIZA

Rezultati korelacijske analize za verifikaciju druge hipoteze pokazali su značajnu i pozitivnu povezanost između zadovoljstva životom u lokalnoj zajednici, poteškoćama s kojima se suočavaju udomitelji i njihovog zadovoljstva sa sobom kao udomiteljem. Naime, varijabla zadovoljstva sobom kao udomiteljem pozitivno je povezana sa zadovoljstvom civilnim aktivizmom i varijablom opće poteškoće udomitelja. Dakle, ako su udomitelji zadovoljni s obavljanjem udomiteljstva, tada se mogu lakše nositi s poteškoćama u tijeku udomljavanja, a svoje iskustvo mogu iskoristiti u davanju podrške drugim udomiteljima ili kroz aktivnosti kao članovi civilnog sektora.

DISKRIMINACIJSKA ANALIZA

Za testiranje razlika između ove dvije skupine udomitelja dodatno je upotrijebljena diskriminacijska analiza. Učinjena je diskriminacijska funkcija formirana tako da izveden rezultat u najvećoj mogućoj mjeri održava razlike između ove dvije skupine. Provjerena je mogućnost razlikovanja ovih dviju skupina temeljem odabranih diskriminativnih varijabli, što je učinjeno testiranjem značajnosti kanoničke diskriminacijske funkcije. Provedena je stupnjevita diskriminacijska analiza kako bismo vidjeli koje od tih varijabli nabolje razlikuju ove dvije grupe. Prema tome, u konačnoj jednadžbi ostat će samo one varijable koje jedino zapravo razlikuju dvije skupine udomitelja. Prvi korak diskriminacijske analize uključivao je univarijantne analize na svim diskriminacijskim varijablama što je prikazano u Tablici 4.

Tablica 4.

Statistička značajnost diskriminacijskih varijabli

	Wilks' Lambda	F	df1	df2	Sig.
Poteškoće s socijalnim radnicima	0,995	0,362	1	71	0,549
Opće poteškoće s kojima se suočavaju	0,848	12,772	1	71	0,001
Zadovoljstvo civilnim aktivizmom	0,980	1,414	1	71	0,238
Zadovoljstvo osobnim životom	0,986	1,000	1	71	0,321
Zadovoljstvo kvalitetom odnosa u široj zajednici	0,991	0,623	1	71	0,433
Zadovoljstvo međugrupnih odnosa u zajednici	0,946	4,091	1	71	0,047
Zadovoljstvo sobom kao udomiteljem	0,962	2,804	1	71	0,098

Učinjena diskriminacijska analiza rezultirala je jednom diskriminacijskom funkcijom koja dobro razlikuje ove dvije skupine udomitelja što pokazuje kanonička korelacija koja

upućuje na veličinu povezanosti između diskriminacijskih varijabli i pripadnosti pojedinoj skupini (Tablica 5.).

Tablica 5.

Statistička značajnost diskriminacijske funkcije, karakteristični korijeni, vrijednost Wilksove lambde te kanonička korelacija

Funkcija	Kanonička korelacija	Wilks' Lambda	Hi kvadrat	df	Sig.
1	0,518	0,738	21,103	7	0,004

Vrijednost lambde za funkciju dobivenu diskriminacijskom statistički je značajna ($\chi^2 = 21,103$, $df=7$, $p<0,01$). Kanonička korelacija dobivena u ovoj analizi je osrednja $r=0,518$. Na temelju kanoničke korelacije možemo zaključiti da postoji srednje visoka, značajna povezanost između tipa udomiteljstva (udomitelja djece i udomitelja odraslih) i skupa diskriminacijskih varijabli. U Tablici 6. prikazani su koeficijenti diskriminacijske funkcije pomoću kojih možemo razmotriti pojedinačni odnos diskriminacijskih varijabli s formiranom diskriminacijskom funkcijom.

Tablica 6.

Standardizirani diskriminacijski koeficijenti

	Funkcija
	1
Poteškoće sa socijalnim radnicima	-0,435
Opće poteškoće s kojima se suočavaju	0,890
Zadovoljstvo civilnim aktivizmom	0,095
Zadovoljstvo osobnim životom	-0,261
Zadovoljstvo kvalitetom međugrupnim odnosima u zajednici	-0,113
Zadovoljstvo kvalitetom socijalnog okruženja	0,602
Zadovoljstvo sobom kao udomiteljem	-0,011

Standardizirani diskriminacijski koeficijenti ukazuju na nezavisan doprinos diskriminacijske varijable u diskriminacijskoj funkciji (Tablica 6.). Najveći samostalni doprinos formiranju rezultata na diskriminacijskoj funkciji ima varijabla opće poteškoće s kojima se udomitelji suočavaju. Sljedeća po redu veličine nezavisnog doprinosu je varijabla zadovoljstvo kvalitetom socijalnog okruženja. Dakle, po samostalnom doprinosu to su relativno najvažnije varijable u formiranju rezultata na diskriminacijskoj funkciji. Dakle, najveće udaljavanje skupina udomitelja djece i udomitelja odraslih osoba je u prostoru određenom navedenim varijablama.

O tome kako diskriminacijska funkcija razlikuje dvije skupine udomitelja govori nam i tablica *post-hoc* klasifikacija. Ta tablica govori nam o tome koliko bismo dobro pogodili kojoj skupini pripadaju pojedinci ukoliko poznajemo samo njihove rezultate na diskriminacijskim varijablama.

Tablica 7.

Rezultati klasifikacije ispitanika za skupine udomitelja za djecu i udomitelja za odrasle na temelju diskriminacijske funkcije

Stvarna pripadnost grupi	N	Predviđena pripadnost grupi	
		Udomitelji za djecu	Udomitelji za odrasle
Udomitelji za djecu	53	49	4
		92,5%	7,5%
Udomitelji za odrasle	20	9	11
		45%	55%
Ukupan broj točno klasificiranih slučajeva: 60 (82,2%)			

Postotak točno klasificiranih udomitelja na temelju diskriminacijske funkcije iznosi 82,2%. Dobivena diskriminacijska funkcija pokazala se doista uspješna u klasifikaciji udomitelja djece (92,5% točnih klasifikacija), a znatno slabija u klasifikaciji udomitelja odraslih (55% točnih klasifikacija). To ukazuje da za bolju klasifikaciju udomitelja odraslih treba tražiti za njih specifičnije prediktore.

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Istraživanja udomiteljstva nisu se prije provodila specifično za područje Baranje, a ono je interesantno zbog relativno velikog broja udomiteljskih obitelji pogotovo za djecu te načina na koji su se udomitelji regrutirali. Kvaliteta i djelotvornost udomiteljske obitelji ovise o osobnim karakteristikama svih aktera, tj. socijalne mreže udomiteljske obitelji kao i uspješnosti njihove suradnje što je uočeno konkretno kroz istraživački rad proveden na udomiteljima djece i odraslih osoba na području Baranje. Ovakvi rezultati istraživanja mogu naći svoje teorijsko uporište u teoriji socijalne mreže i sistemskoj teoriji s napomenom da istraživanja pod vidom navedenih teorija za sada ne postoje. Istraživanje nije bilo anonimno (udomitelji su upisivali svoje ime i prezime na upitnike) što može biti osnova za daljnja slična istraživanja na istom uzorku i njihovo praćenje na području razvoja udomiteljstva. Ali, ispitivanje je provedeno uvažavajući zahtjeve etičkog kodeksa socijalnih radnika. Sudionici su bili upoznati o svim aspektima istraživanja te je u svakom pojedinačnom slučaju zatražena usmena ili pismena suglasnost kao i usmena suglasnost ravnatelja CZSS-a Beli Manastir. S obzirom da podaci nisu bili prikupljeni anonimno, osigurana je njihova tajnost. U istraživanju

je korišten opsežan instrumentarij koji obuhvaća obilježja udomitelja i različite aspekte njihovog funkcioniranja u zajednici. Zanemareno je ostalo područje procjene značajnih drugih u procesu udomljavanja (npr. udomljene osobe, socijalni radnici, nastavnici u školi liječnici i sl.) kako bi rezultati istraživanja bili vjerodostojniji. Budući da je ovim istraživanjem obuhvaćen ukupan broj udomiteljskih obitelji na području Baranje, tj. u nadležnosti CZSS-a Beli Manastir koji se u vrijeme provedbe ovog istraživanja nalazio u evidenciji istog centra, u tom smislu je moguće generalizirati prikupljene podatke na regionalnoj razini. Isto tako ovo istraživanje je dovelo do zaključka da se broj udomiteljskih obitelji za djecu znatno povećao nakon UNICEF-ove kampanje tijekom 2005. godine »Svako dijete treba svoju obitelj«, stoga bi bilo potrebno i nadalje organizirati promotivne kampanje u svrhu razvoja udomiteljstva koja će uključivati i kategoriju udomljavanja odraslih osoba.

Ograničavajuće faktore ovog istraživanja moguće je pronaći u usporedbi sudionika ovog istraživanja s obzirom na temeljne međusobne razlike, a koje se odnose na kategoriju udomljenih osoba, tj. djeca i odrasle osobe iz kojih onda proizlaze i druge razlike kao što je spremnost na udomljavanje osoba sa specifičnim karakteristikama, potrebe i ostvareni oblici materijalnih pomoći i sl. No, zasebne analize podataka pokazuju da udomitelji za djecu i odrasle osobe daju slične odgovore na pojedina pitanja o udomiteljstvu.

Analiza rezultata kvantitativnog istraživanja udomiteljstva djece i odraslih osoba iz perspektive udomitelja na području Baranje dovela je do sljedećih zaključaka:

1. Udomitelji iz oba subuzorka ne razlikuju se u sljedećim sociodemografskim obilježjima - spol, dob, visina prihoda i veličini stambenog prostora, cjelovitost obitelji i bračni status, materijalni i radni status. Jedina razlika očituje se s obzirom na razinu obrazovanja.

2. Analiza dobivenih rezultata o iskustvu u udomljavanju djece i odraslih osoba upućuje na određene sličnosti i razlike. Sličnosti su vidljive u dobivanju dozvole, upoznavanju s planom što će se dogoditi s udomljenom osobom nakon prekida udomiteljstva, informacijama o udomljenoj osobi u svezi smještaja, izražavanju zadovoljstva sa suradnjom s CZSS-om i motivima za udomljavanje. Razlike se očituju u broju udomljenih osoba, godini prvog udomljavanja, u stupanju u kontakt s udomljenom osobom prije smještaja u obitelj, u planiranoj duljini boravka udomljene osobe u obitelji, u učestalosti kontakata udomitelja i CZSS-a.

3. Udomitelji djece i odraslih osoba podjednako su se izjasnili da im nisu toliko važna neka socio-demografska obilježja korisnika (npr. dob, spol, nacionalnost i dr.) u postupku udomljavanja. Važne su im karakterne osobine djeteta/odrasle osobe i obilježja njihove socijalne okoline prije smještaja u udomiteljsku obitelj. Također, udomitelji djece/odraslih osoba većinom uopće nisu spremni udomiti osobu s poteškoćama u psihofizičkom razvoju

4. Udomitelji za djecu i odrasle osobe smatraju da je televizija najprikladniji način informiranja o svim aspektima udomiteljstva, a najmanje se koriste internetom kao sredstvom informiranja o udomiteljstvu te se vrlo slično izjašnjavaju po pitanju koristi od edukacije i smatraju da im je uglavnom pomogla u bavljenju udomiteljstvom.

5. Oba subuzorka rijetko se obraćaju za pomoć ili podršku nevladinim organizacijama, a najčešće članovima uže obitelji.

6. Udomitelji najvećim dijelom primaju mjesečnu naknadu za udomljavanje osobe.

No, udomitelji za odrasle osobe ostvaruju u većem opsegu savjetodavnu pomoć stručnjaka za razliku od udomitelja za djecu koji jednokratnu novčanu pomoć ostvaruju češće.

7. Udomitelji za djecu i odrasle osobe ne razlikuju se niti u jednoj dimenziji zadovoljstva životom u zajednici te u razini poteškoća u suradnji sa socijalnim radnicima. S druge strane udomitelji za djecu iskazuju statistički značajno manje općih poteškoća u obavljanju udomiteljstva od udomitelja za odrasle osobe dok oni iskazuju više zadovoljstva sa sobom kao udomiteljem za razliku od udomitelja za djecu.

8. Postoji značajna i pozitivna povezanost između zadovoljstva životom u lokalnoj zajednici, poteškoćama sa kojima se suočavaju udomitelji i njihovog zadovoljstva sa sobom kao udomiteljem.

LITERATURA

1. Bežovan, G. (2000). Mogućnosti razvoja modela kombinirane socijalne politike u Hrvatskoj. **Revija za socijalnu politiku**, 7 (3), 289-298.
2. Brajša-Žganec, A., Keresteš, G. & Kuterovac Jagodić, G. (2005). **Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji – Priručnik za edukaciju stručnjaka**. Zagreb: Udruga za inicijative u socijalnoj politici.
3. Branica, V. (2005). **Izvaninstitucijski oblici skrbi za djecu tijekom 20-tog stoljeća**. Zadar. Izlaganje na II. simpoziju socijalnih radnika »Izvaninstitucijski oblici skrbi«, 9. - 11.5.2005.
4. Buehler, C., Cox, M. E. & Cuddeback, G. (2003). Foster parents perceptions of factors that promote or inhibit successful fostering. **Qualitative Social Work**, 2 (1), 61-83.
5. Čudina-Obradović, M. & Obradović, J. (2004). Psihosocijalne pretpostavke skrbi za starije osobe. **Revija za socijalnu politiku**, 11 (2), 177-192.
6. Deklaracija o udomiteljstvu (2002). **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 9 (1), 179-182.
7. Družić-Ljubotina, O., Jelača, N. & Kletečki, M. (2004). **Mogućnosti unapređenja udomiteljstva kao alternativnog oblika skrbi za djecu - izazov za socijalnu skrb**. Zagreb. Izlaganje na 1. konferenciji socijalnih radnika »Socijalni rad za socijalnu Hrvatsku«, 5. -7. 11 2003.
8. Gatin, M. (2005). **Izvaninstitucionalna skrb i cjelodnevni boravak Doma za starije i nemoćne osobe Medveščak**. Zadar. Izlaganje na II. simpoziju socijalnih radnika »Izvaninstitucijski oblici skrbi«, 9. -11.5.2005.
9. Havelka, M., Lučanin Despot, J. & Lučanin, D. (2000). Potrebe starijih osoba za cjelovitim uslugama skrbi u lokalnoj zajednici. **Revija za socijalnu politiku**, 7 (1), 19-27.

10. Kelly, G. & Gilligan, R. (2002). **Issues in foster care: Policie, practice and research.** London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publisher.
11. Leutar, Z. (2005). **Izvaninstitucija danas.** Zadar. Izlaganje na II. simpoziju socijalnih radnika »Izvaninstitucijski oblici skrbi«, 9.-5.2005.
12. Ministarstvo rada i socijalne skrbi (1995). **Starost i starenje - izazov današnjice: Zbornik radova.** Makarska, 6.-8.12.1995.
13. Sladović Franz, B. (2004). Odabir izvanobiteljskog smještaja djece ugroženog razvoja u obitelji. **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 11 (2), 215-228.
14. Sladović Franz, B. & Mujkanović, Đ. (2003). Percepcija socijalne podrške djeci u dječjim domovima i u udomiteljskim obiteljima. **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 10 (2), 161-170.
15. Šućur, Z. (2003). Razvoj socijalne pomoći i socijalne skrbi u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata. **Revija za socijalnu politiku**, 10 (1), 1-22.
16. Tomek-Roksandić S., Perko, G., Mihok, D., Radašević, H., Škes, M. & Vorko Jović, A. (2003). **Živjeti zdravo, aktivno starenje.** Zagreb: Centar za gerontologiju Zavoda za javno zdravstvo grada Zagreba. Referentni centar Ministarstva zdravstva RH za zaštitu zdravlja starijih ljudi. Zagreb.
17. Zakon o socijalnoj skrbi. **Narodne novine**, 73/1997, 59/2001.
18. Zakon o udomiteljstvu. **Narodne novine**, 79/2007.
19. Whiting J., Huber P. & Koech A. (2007). Foster parent pre-service training programs: A content analysis of four common curricula. **Relational Child and Youth Care Practice**, 20 (3), 64-73.
20. Whiting J. & Huber P. (2007). Significant stress and real rewards: The ecological and ambiguous experiences of foster parents. **Relational Child and Youth Care Practice**, 20 (2), 9-21.
21. <http://www.zagreb.hr> (21.04.2010.)

*Nives Savanović
Social Care Centre
Beli Manastir*

QUALITY FOSTER CARE OF CHILDREN AND ADULTS FROM THE PERSPECTIVE OF FOSTER CARE PROVIDERS IN THE AREA OF BARANYA

ABSTRACT

The aim of the research was to determine the differences between foster care providers of children and of adults related to their socio-demographic characteristics, fostering experience, readiness to foster children/adults with specific needs, informedness and education on foster care, social support in the immediate environment, needs and realized forms of compensation, satisfaction with the life in the local community, difficulties faced by foster care providers as well as satisfaction with themselves as foster care providers. The research was conducted in the area of Baranya and it included the total of 60 foster care providers for children and 21 foster care providers for adults. The research results indicate that these two groups do not differ in socio-demographic characteristics, except for the level of education (foster parents of children have a higher level of education). Among other, differences are revealed in the frequency of contacts of foster care providers and Social Care Centres as well as in general difficulties with which they are faced in providing foster care. Foster parents of children reveal significantly less difficulties in performing foster care duties from foster care providers for adults. The latter, however, show a greater level of satisfaction than foster parents.

The results imply that the findings on providing foster care to children and adults, and especially to the latter, should be more widely disseminated since the research in the field of foster care for adults is scarce. These findings would be of a great importance in practical activities, especially in the enhancement of the quality of care for adults.

Key words: *foster care, foster parents, foster care providers for adults.*

